

5. *Kodenska M.U.* Investment priorities in agricultural and industrial production / Agricultural economics // M.U. Kodenska. - K.: NSC IAE, 2010. - P. 49-53.

6. Program of private peasant farms in Vinnytsia region to 2011-2015 [electronic resource]: Access mode: http://www.vin.gov.ua/web/upravlinnya/web_upr_apk.nsf/web_alldocs/DocPGLEH.

7. *Sabluk P.T.* Conceptual framework development and implementation of investment programs in the agro-industrial production / P.T. Sabluk, M.Y. Kodenska. – NSC IAE, 2012. – 46 p.

8. Farms of Vinnytsia region for the year 2011 / edited. V.I. Pogorelsky. – Kiev: Ch. Exercise. Statistics in Vinnytsia region, 2012. - 94 p.

9. Ukraine Sector Competitiveness Strategy, Agribusiness Working Group, internal working document, OECD, 2012, Paris.

The article was received 21.03.2013

*

УДК 330.322

*Г.В. СПАСЬКИЙ, кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіки
Східно-європейський слов'янський університет*

Інвестування розвитку фермерських господарств Закарпатської області

Постановка проблеми. Ефективна інвестиційна діяльність товаровиробників є неодмінним і найважливішим фактором розвитку економіки регіону країни. Здійснення ефективної інвестиційної діяльності у виробничій та соціальній сферах забезпечує збереження й нагромадження капіталу та досягнення позитивних соціально-економічних результатів.

На інвестиційну діяльність у сільському господарстві значною мірою впливає тип організаційно-правової форми господарювання, серед яких, що набули поширення в процесі аграрної реформи, помітне місце посідають фермерські господарства.

Діяльність підприємницького суб'єкта в сільському господарстві Закарпатської області України залежить від наявності відповідної кількості інвестиційних ресурсів, які в свою чергу потребують їх ефективного використання. Одна з найважливіших галузей відчуває гостру потребу в інвестиціях, що зумовлено несприятливим інвестиційним кліматом на Закарпатті. Розвиток галузі залежить і від роботи фермерських госпо-

дарств, які є важливою частиною обласного ринку продовольства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розв'язання проблем інвестування та фінансово-кредитного забезпечення фермерських господарств зробили у своїх публікаціях провідні вчені-економісти: О.Ю. Амосов [1], В.П. Горьовий [2], М.Я. Дем'яненко [3], О.О. Котило [4], В.М. Нелеп [5], Н.Л. Резнік [6], Ficher P. [9] та ін.

Однак, незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, деякі питання, пов'язані з особливостями й напрямками підвищення ефективності інвестиційної діяльності фермерських господарств Закарпаття, залишаються недостатньо вивченими.

Мета статті – аналіз основних тенденцій, які характеризують інвестиційну складову інтенсивного розвитку фермерських господарств Закарпаття, існуючих проблем та визначення основних шляхів їх ефективного розв'язання.

Виклад основних результатів дослідження. Більшість науковців вважають, що приватні, зокрема фермерські, господарства мають незаперечні переваги. Про це на етапі становлення фермерства писали науковці,

---

© Г.В. Спаський, 2013

аргументуючи свою позицію „ефектом” приватної власності й посиляючись на світовий досвід розвитку сільського господарства. „Переваги фермерської форми господарювання незаперечні ...”[8]. Світовий досвід розвинутих країн дає майже однозначну відповідь – фермерське господарство довело за останнє сторіччя свої переваги як в Америці, так і в Західній Європі [5].

Нині фермерські господарства слугують основою ефективного функціонування сільського господарства розвинутих країн Європейського Союзу. Переваги фермерського господарства над іншими формами господарювання полягають у тому, що в них основним мотивом трудової активності працівника є особистий інтерес фермера, який виражається в результатах ефективної діяльності, що ставить перед ним завдання краще працювати, ефективніше використовувати наявні ресурси з урахуванням місцевих природно-економічних умов і традицій [8].

Аналіз розвитку сільського господарства Закарпатської області показує, що фермерські господарства є ефективною формою господарювання і завдяки цьому мають кращі можливості для залучення (внутрішніх та зовнішніх) інвестицій до регіону країни.

Звідси виникає необхідність та актуальність економічної оцінки відновлення й зростання виробничого капіталу та підвищення рівня інвестиційної забезпеченості фермерських господарств значними фінансовими засобами.

Стрімкий розвиток продуктивних сил у сільському господарстві, впровадження досягнень науково-технічного прогресу (щодо техніки й особливо технологій), об’єктивна

необхідність відновлення й розвитку сільського господарства на інтенсивно-інноваційних засадах надають чиннику техніко-технологічної оснащеності та відповідно професіоналізму визначального значення. На межі ХІХ-ХХ ст. в економічній науці точилася гостра дискусія щодо економічної стійкості невеликих „трудовак” селянських господарств. Ряд економістів-аграрників вважали, що у сільському господарстві через природні умови та особливості аграрного виробництва велике капіталістичне підприємство не має переваг перед дрібним чи малим трудовим господарством. Тому останньому притаманні такі ознаки, як життєздатність і можливість стабільного розвитку.

Необхідно врахувати, що це закон загальних тенденцій, тобто його прояв не набуває абсолютного характеру. Переваги великого виробництва завжди мають певну межу, за якою вони „затухають”, спадають або зовсім не проявляються.

Інтенсивне господарювання фермерів нині можливе лише за рахунок інвестиційної підтримки [3], збільшення обсягу інвестицій та консолідації їхніх джерел (табл.1).

Дані показують, що останніми роками інвестиції, які направлені в діяльність фермерських господарств Закарпаття, помітно збільшуються. Однак спостерігається нестійке зростання показників, які використовували для оцінки збільшення капітальних інвестицій в аграрний сектор агропромислового комплексу. Так, лише протягом 2007-2011 років сума грошових вкладень фермерських господарств на одиницю вказаних показників у таблиці зростала.

1. Показники інтенсивності капітальних інвестицій фермерських господарств Закарпатської області (на кінець року)

Показник	Рік							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Капітальні інвестиції, млн грн	9,8	18,1	24,2	38,6	39,4	57,1	42,9	46,7
Кількість фермерських господарств, од.	1389	1447	1480	1513	1652	1616	1606	1602
Інвестиції на фермерське господарство, тис. грн	7,06	12,5	16,3	25,5	23,8	35,3	26,7	29,1
Площа сільськогосподарських угідь, га	10162	11613	11613	12572	13315	13314	13652	13562
Інвестиції на 1 га сільськогосподарських угідь, грн	964,7	1558,6	2083,9	3070,3	2959,1	4288,7	3142,3	3443,5
Чисельність працівників, зайнятих у сільському господарстві, осіб	3323	2759	2541	2235	1884	1739	1712	1702
Інвестиції на працівника, зайнятого в сільському господарстві, грн	2949,1	6560,3	9523,8	17270,7	20912,9	32834,9	25058,4	27438,3

Вартість основних засобів, млн грн	1006	1041	990	942	875	863	1020	1026
Інвестиції на 1 грн основних засобів сільського господарства, грн	0,009	0,017	0,024	0,04	0,045	0,066	0,042	0,045
Валова продукція сільського господарства, млн грн	2123,7	2103,1	2096,2	2076,5	2142,8	2215,0	2153,0	2225,8
Інвестиції на 1 грн валової продукції сільського господарства, грн	0,004	0,008	0,011	0,018	0,018	0,025	0,02	0,03
Прибуток, тис. грн	3161,2	8862,1	9405,0	9895,9	6127,6	4177,2	550,4	1055,6
Інвестиції на 1 грн прибутку, грн	3,1	2,0	2,6	3,9	6,4	13,7	77,9	44,5

Джерело: Статистичний щорічник Закарпаття за 2011 р. – Ужгород, 2012.

Показники інтенсивності капітальних інвестицій у 2011 році зросли порівняно з 2004 роком. Однак у 2011 році простежується відповідне зниження показника прибутку порівняно з попередніми роками.

Фермери Закарпатської області спеціалізуються, насамперед, на вирощуванні зернових, картоплі та овочів, кормових і технічних культур, винограду, продуктів саду, тобто продукції, яка найбільш рентабельна та конкурентоспроможна на регіональному ринку продовольства. У підгалузі тваринництва переважає виробництво молока й вирощування м'яса великої рогатої худоби, свиней, овець і кіз. Однак частка тваринницької продукції останніми роками занадто низька і коливається в межах 5-15%.

Основна причина цього – нестача вільних фінансових ресурсів на будівництво приміщень для виробництва тваринницької продукції, низький рівень рентабельності та невідбудована ринкова інфраструктура для малого підприємництва в аграрному секторі області. Рівень рентабельності зерна у 2011 році становив –4,0 %, соняшнику –15,9, картоплі –16,5, овочів –6,9, винограду –5,6, плодів –4,4%. Щодо тваринництва, то рівень рентабельності м'яса великої рогатої худоби й свиней коливався в межах –39,8 та –8,5% відповідно, овець і кіз –14,9%. Тобто виробництво тваринницької продукції упродовж останніх років збиткове.

Склалася негативна ситуація на ринку, коли нерегульованість ринкових цін є визначальним чинником структури виробництва фермерських господарств Закарпаття.

Нестача коштів деякою мірою компенсується державною підтримкою фермерів, яка здійснюється через Український державний фонд підтримки фермерських господарств. Кошти надаються їм держфондом на безпо-

воротній основі й на конкурсних засадах на поворотній основі, а також спрямовуються на забезпечення гарантій, поруки при кредитуванні банками фермерських господарств [4]. Потреба в коштах значно перевищує виділені суми державою.

У зв'язку з цим необхідно підвищити обсяги державної підтримки (інвестицій) фермерів та організувати контроль за їх ефективним і повним використанням.

Величина державних дотацій на 1 га сільськогосподарських угідь у 2007 році становила 12,15 грн, у 2008 – 15,65 грн, у 2009 – 20,52 грн, а вже в 2010 році – 1,1 грн, тобто показник зменшився на 94% порівняно з попереднім роком, у 2011 році показник вже становив 10,5 грн, що більше, ніж у 10 разів. Для порівняння – у країнах із розвинутою ринковою економікою державні субсидії в сільське господарство мають значні розміри: 12,7% у Німеччині, 27,2 в Англії та 32,5% у Норвегії (від валового внутрішнього продукту). У цілому в країнах ЄС державні асигнування на потреби фермерського господарства становлять близько чверті валового доходу аграрного сектору. Наприклад, у Франції джерела інвестиційних ресурсів фермерів розподіляються так: власні інвестиції від прибутків фермерів становлять приблизно 50 % інвестицій в аграрне виробництво, інші вкладення – це дотації міністерства сільського господарства, підтримка з боку Європейського фермерського фонду та виробничі дотації [1].

У Закарпатській області сума власних коштів у фермерських господарствах у 2010 році, що використовувались у процесі виробництва, зменшилася на 15%. Однак у 2011 році цей показник зріс до відповідних стабільних розмірів, що частково забезпечує господарську діяльність фермерів (табл. 2).

2. Інвестиції фермерських господарств Закарпатської області за джерелами фінансування, тис. грн

Показник	Рік				
	2007	2008	2009	2010	2011
Кошти держбюджету	25	277	1033	1673	1823
Кошти місцевих бюджетів	-	19	-	-	-
Власні кошти підприємств та організацій	3461	7628	6442	5569	6995
з них амортизаційні відрахування	-	-	-	-	-
Кредити банків та інші позики	6559	1936	-	-	-
з них кредити іноземних банків	-	-	-	-	-
іпотечне кредитування	-	-	-	-	-
Інші джерела фінансування	2527	3455	5839	10048	12566
з них приватні кошти	2527	3455	5839	10048	12566
Усього	12572	13315	13314	17290	21384

Джерело: Статистичний щорічник Закарпаття за 2011 р. – Ужгород, 2012.

Дані таблиці 2 показують, що найбільшу частку в джерелах фінансування фермерських господарств області становлять інші джерела фінансування (приватні кошти інвесторів) – 58,7 %.

У розвинутих країнах Європи бюджетні асигнування на сільське господарство виділяються у вигляді прямих грошових виплат, пільгових кредитів, безвідсоткових позичок, безповоротних платежів. Фермерам надаються податкові пільги на інвестиції, відстрочки платежів за кредитами.

Субсидії сільському господарству в розвинутих країнах Європи становлять від 20 до 80 % у вартості аграрної продукції [6].

Висновки. Інвестиційне забезпечення фермерських господарств пропонуємо проводити через розбудову фермерської кооперації в Україні та, зокрема, в Закарпатській області.

Аналіз досвіду кооперативного руху економічно розвинутих країн доводить, що кооперація фермерів стала потужним фактором удосконалення діяльності всього агропромислового комплексу. Не випадково в розвинутих країнах ЄС держава надає значну підтримку розвитку аграрної кооперації. З державного бюджету на безповоротній основі фінансуються програми розвитку кооперації, надаються пільгові кредити кооперативам, здійснюється їх гнучке оподаткування [2].

Корисним для агропромислового виробництва Закарпатської області може бути кооперативна діяльність кантонів Скандинавських країн. Такі кооперативи, об'єднуючи практично всіх фермерів у кантонах (Швеція, Фінляндія, Данія, Норвегія), відіграють

провідну роль в економічних зв'язках аграрного сектору з іншими галузями національного господарства. Це стосується як збуту аграрної продукції та її переробки, так і виробничого забезпечення, кредитування й обслуговування фермерських господарств.

Лише об'єднанням фермерські господарства можуть протистояти монопольним підприємствам аграрного сектору.

Вищенаведене засвідчує, що для ефективного розвитку фермерства в Закарпатському регіоні потрібно: використовувати спеціальні фонди для забезпечення пільгового кредитування фермерських господарств; добитися використання важливого джерела підтримки фермерських господарств, таких як субсидії та дотації, з державного і місцевого бюджетів; здійснювати кооперацію фермерських господарств із метою спрощення виробництва, технічного забезпечення та реалізації аграрної продукції.

Здійснення такого напряму дасть можливість Закарпаттю брати участь у міжрегіональному поділі праці, збільшити експортний потенціал конкурентоспроможних видів продовольства. Однак реалізація обраного напряму діяльності потребує великих фінансових вкладень, тобто інвестицій в аграрний сектор регіону.

Відновлення позитивної динаміки інвестицій вимагає застосування радикальних заходів щодо підвищення інвестиційної привабливості особистих селянських і фермерських господарств і досягнення якнайшвидшої стабільності в аграрному секторі Закарпатської області.

Список використаних джерел

1. Амосов О.Ю. Фермерство, як форма підприємництва в аграрній сфері / О.Ю. Амосов / Економіка АПК. – 2008. – №8. – С. 4-6.
2. Горьовий В.П. Кооперація фермерських господарств / В.П. Горьовий // Агроінком. – 2009. – № 9-10. – С. 35-40.
3. Дем'яненко М.Я. Кредитний механізм аграрного сектора економіки в період становлення ринкових відносин / М.Я. Дем'яненко // Економіка України. – 2003. – № 4. – С. 15-24.
4. Котило О.О. Стан розвитку фермерських господарств та проблеми організації їх інвестиційно-консультативного забезпечення / О.О. Котило // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 12 (67). – С. 73-78.
5. Нелеп В.М. Ринкова стратегія сільськогосподарських підприємств / В. Нелеп // Економіка України. – 2009. – № 7. – С.9.
6. Резнік Н.Л. Міжнародна практика інвестування аграрного сектору / Н.Л. Резнік // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 12(91). – С. 65-67.
7. Статистичний щорічник Закарпаття за 2011 р. – Ужгород, 2012.
8. Фермерські господарства як форма аграрного бізнесу. Забезпечення ефективного функціонування селянських (фермерських) господарств. – Х.: ХДТУСГ. 2010. – С.4
9. Ficher P. Foreign direct investment and governments / P. Ficher. – New York, 1999.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2012 р.

*

УДК 65.011

*Ю.Л. ТЕМЧИШИНА, К.М. ТЕМЧИШИНА, кандидати економічних наук
Національний університет харчових технологій*

Аспекти синергетичного підходу в управлінні підприємствами харчової промисловості

Постановка проблеми. Стабільність діяльності підприємств харчової промисловості на нинішньому етапі розвитку національного виробництва стає ключовим об'єктом управління. Це пов'язується першочергово з важливими сучасними змінами у функціонуванні виробничих підприємств у ринковому середовищі. Так, активізуються інтеграційні та глобалізаційні процеси в економіці. В цьому зв'язку дедалі частіше спостерігаються стохастичні збурення зовнішнього економічного середовища й фінансові шоки з негативними фінансовими наслідками, очікування яких має високу ймовірність для кожного виробничого підприємства. Джерелом негативних фінансових наслідків є ризики непередбачуваних витрат, пов'язаних із зростанням ринкових цін на ресурси, майбутнього підвищення плаваючої процентної ставки за наданими для підприємства кредитами і зниження депозитної ставки по засобах зберігання

коштів на рахунках у банках. Ризики пов'язані з купівельною спроможністю грошей (валютні, інфляційні, дефляційні).

Для підприємств харчової промисловості гострота проблеми посилюється ще й через максимальну соціальну орієнтованість їхньої діяльності на засадах комерційного розрахунку. Харчова промисловість, як відомо, в загальному підсумку відповідальна за формування високої якості життя громадян держави. Вони чітко структуровані за рівнем добробуту, а саме: бідні прошарки населення, середній клас та населення з досить високим рівнем доходів. Підвищення якості їхнього життя має найважливішу складову — здоров'я. Це вимагає раціонального харчування для всіх споживачів.

Отже, зважаючи навіть на наведену часткову аргументацію правомірно вважати, що сучасне підприємство харчової промисловості — це складна відкрита система, основною характеристикою якої є: параметри внутрішніх елементів системи, зв'язків між

© Ю.Л. Темчишина, К.М. Темчишина, 2013